

**BÜYÜK TÜRKMEN ŞAİRİ MAHTUMKULU'NUN ŞİİRLERİNDE
HZ. PEYGAMBER**
PROPHET MUHAMMAD ON POEMS OF THE GREAT TURKMEN
POET MAHTUMKULU

M. HANEFİ PALABIYIK

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
hanefim@yahoo.com, hanefim@atauni.edu.tr
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7173-152X

A. HİLAL KALKANDELEN

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Assist. Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
ahilal@atauni.edu.tr
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8173-9197

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-61, Ocak-January 2018 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 16.10.2017
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 30.12.2017
Sayfa-*Pages* : 225-242
DOI- : <http://dx.doi.org/>

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>
This article was checked by iThenticate.

BÜYÜK TÜRKMEN ŞAİRİ MAHTUMKULU'NUN ŞİİRLERİNDE
HZ. PEYGAMBER
PROPHET MUHAMMAD ON POEMS OF THE GREAT TURKMAN POET
MAHTUMKULU

M. HANEFİ PALABIYIK-A. HİLAL KALKANDELEN

Öz

Şairler, edebiyatın her kolunda ve pek çok edebî türde peygamber şiiri yazmış, peygamberler ile ilgili her türlü bilginin mevcut olduğu eserler vücuda getirmişlerdir. Onlar, Hz. Peygamber'e duydukları sevgiyi ve bağlılığı da şiirlerinde O'nun hayatı, özellikleri, kişiliği ile ele almışlar, sahip olduğu yüceliği övmüş, sevgilerini dile getirmiş, O'ndan şefaata beklemişlerdir.

Türkmen şivesiyle ve sade bir üslupla şiirler yazmış olan büyük Türkmen şairi Mahtumkulu da Hz. Peygamber'e olan sevgisini, şiirlerinde O'nun son Peygamber oluşu, Allah'ın habibi oluşu, ümmetine düşkünlüğü ve mucizeleri gibi konularla, O'nu en güzel isim ve sıfatlarıyla anarak edebi bir tarzda ortaya koymuştur.

Mahtumkulu'nun Divanında Hz. Peygamber'i tararken dikkatimizi çeken temel husus, onun yazdıklarında, aldığı medrese eğitiminin yansımalarının görülmesidir. Divanındaki konumuzla alakalı çoğu şiirinde Mahtumkulu, bir fakih, bir mürebbi, bir uyarıcı, bir öğütçü, bir muallim olarak görünmektedir.

İkinci husus ise onun bir mürşid gibi dergâhındaki dervişlere sahip çıkan, onları irşad eden, onlara vaaz ve nasihat eden bir şeyh gibi görülmesidir. Ayrıca en önemlisi o, tasavvufun tesirini derinlemesine hissettiren, “nur-i Muhammedî”nin somutlaşmış bir örneğini sunmaktadır.

Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber anlayışı, geleneksel dergâh-medrese/süfi-molla anlayışına uygun, klasik Ehl-i Sünnet çizgisinde bir anlayış özelliklerini taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen şair, Mahtumkulu, Hz. Peygamber, şiir, tasavvuf, İslam.

Abstract

Poets have written poems in almost every genre and created a variety of prophet poems including all kinds of information about prophets. They reflected their love and commitment for Prophet Muhammed by talking about his life, characteristics and personality in their works and they promoted his nobility, stated their love and expected mercy from him.

A great Turkman poet Mahtumkulu who wrote in a plain Turkman language stated his love for Prophet Muhammed in a literary style and by explaining that he is the last prophet and his favourite man (habibullah), mentioning his commitment for his people and his miracles and talking about him with the best names.

The thing attracting our attention in Mahtumkulu's perception of Prophet Muhammed is the reflections of his madrasah education in his works. Mahtumkulu is regarded as a jurist, pedagogue, a guide and an advisor in his collected poems related to our topic.

Secondly, he is seen as a sheikh protecting, advising, guiding and preaching his dervishes in his Islamic monastery like a leader. Besides, the most important thing is that he gives us an incarnational example of the light of Muhammed that makes us deeply feel the effect of Sufism.

Mahtumkulu's perception of Prophet Muhammed has the characteristics of a perception in the line of classical Ahl-i Sunnah that is appropriate for traditional Sufi madrasah.

Key Words: Turkman poet, Mahtumkulu, Prophet Muhammad, poem, Sufism, İslam.

Giriş*

İnsanların çıkmış oldukları yeryüzü yolculukları esnasında kendilerine hitap eden çok sayıda insan veya inancımıza göre bize tebliğle/hitapla görevlendirildikleri için hitap eden peygamberler vardır. Bizler de, insanlık, medenilik ve şahsî hak ve saygı gereği bize hitap eden (hitabeti bizi konu edinen) bu seçkin insanlara karşı, icap ettiği tarzda mukabelede bulunmamız gerekmektedir. Farz ediniz ki, bu zatlar peygamberler değil de, sıradan insanlar veya toplumun aydınları veya önderleri..., Biz yine de onlara karşı, “bu insan bana ne diyor?” veya “bu insan benden ne istiyor?” diye sormaktan kendimizi alamayız/almamalıyız. Peygamberlerin Allah tarafından görevlendirildiğini kabul etmeyen kişilerin dahi, insanlık ve medeniyet namına peygamberleri dinlemesi ve onlara kulak vermesi gerektiği kanaatindeyiz. Burada söylemek istediğimiz birinci şey; peygamber denen üstün insanlar bize hitap etmekle görevlidir ve onlara kulak vermek de bir insanlık borcudur/mükellefiyettir. Bu sese kulak veren insanlar da sınıf sınıftır. Hz. Peygamber, sadece din bilginlerinin değil, şair ve ozanların da ilham kaynağı olmuştur. Onlar şiir ve deyişlerinde Hz. Peygamber’i konu edinmişler, onunla manevî ilişkiye girmişler, onunla ve onun üzerinden öğüt ve nasihat vermişlerdir.¹

Bu şairlerden biri de Mahtumkulu olup, *Divan*’ında² yer alan şiirlerden hareketle onun Hz. Peygamber’e bakışını ortaya koymak istiyoruz.

I. Mahtumkulu

Genel kabule göre 1146/1733’de Etrek ile Gürgen nehirleri arasında kalan Hacıgövsan’da doğdu. Bir lakap olduğu da düşünülebilecek olan Mahtumkulu (Mahdumkulu, Mağtmgulı) dışında şairin başka bir adı bilinmemektedir. Göklen uruğunun Gerkez kabilesinden olan Mahtumkulu’nun Garri Molla olarak tanınan babası Dövletmemet Âzâdî de şairdir ve aruz vezniyle içinde Türkmençe veya Oğuzca³ unsurlar bulunduran Çağatayca⁴ şiirler yazmıştır.

Çocukluğundan itibaren geleneksel meslekler öğrendi ve medrese eğitimi aldı. Eğitimine devam ederken, Buhara’dan Hindistan’a oradan da Semerkant’a ve çeşitli yerlere seyahatler yaptı. Dersler verdi. Şairin 1197/1783’den sonra öldüğü sanılmaktadır.

Edebî Doğu Türkçesi yanında Arapça ve Farsça öğrenen Mahtumkulu; Nizâmî, Sa’dî-i Şîrazî, Ali Şîr Nevâî ve Fuzûlî gibi klasik şairleri okumuştur. Buna rağmen kendisinden öncekiler gibi klasik Türk edebiyatı diliyle değil, genel olarak canlı Türkmen şivesiyle ve sade bir üslupla şiirler yazmıştır. Böylece Türkmen edebî dilinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine önemli bir hizmette bulunmuştur. Türkmen edebiyatına öncü

* İlk çalışmanın özeti, “Maghtymguly’s Perception of Prophet Muhammed (Büyük Türkmen Şairi Mahtumkulu’nun Hz. Peygamber Algısı)” başlığıyla, Maghtymguly Pyragy and Universal Human Cultural Values, 14-16 Mayıs 2014, s. 246-246, Türkmenistan-Aşkabat’de sunulmuş ve yayımlanmıştır. Bu çalışma ise, yeniden ele alınarak A. Hilal Kalkandelen’in katkısıyla da genişletilmiştir.

¹ Örnekler için bkz. İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde (1860-2011) Hz. Peygamber*, Akçağ Yay., Ankara 2012.

² Çalışmada kullanılan *Divan: Mahtumkulu-Bütün Eserleri I-II*, Türkmenistan Bilimler Akademisi Milli Elyazmaları Enstitüsü Yay., Yayına Hazırlayan: Annagurban Aşrov, Türkiye Türkçesinde Aktaranlar: Abdurrahman Güzel vd., Ankara 2014.

³ Oğuzca ve edebiyatı hk. bkz. Nuri Yüce, “Oğuzca”, *DİA*, 2007, XXXIII,323-325.

⁴ Çağatayca ve edebiyatı hk. bkz. Kemal Eraslan, “Çağatay Edebiyatı”, *DİA*, 1993, VIII,168-176.

olması yanında ideal Türkmen tipine örneklik etmesiyle de halkı tarafından sevilip benimsenmiştir. Ancak onun klasik tarzda da şiirleri olduğunu, özellikle bazı musammatlarının klasik şairlerin etkilerini ve tarzlarını açıkça barındırdığını da söyleyebiliriz.

Şiirlerinde daha çok Mahtumkulu adını, bazen de Pirâgî (Firâgî, Firâkî) mahlasını⁵ kullanmıştır. Halk şiir geleneğindeki bâde içme motifi onda da görülür. Dinî-tasavvufî düşüncenin temelini oluşturan ve edebiyatta da çokça ifadesini bulan dünyanın faniliği en temel temalarındandır. Mahtumkulu'nun nasihat edici şiirleri de az değildir. Kötüye ve zalime karşı savaşı, bağımsızlığa olan tutkuyu dile getiren sesiyle Köroğlu ve Dadaloğlu'nu hatırlatan şair, bir derviş edasıyla halkı irşâd etmeye çalışırken de Hoca Ahmed Yesevî tavrını yansıtmaktadır. Hikmetli şiirleri atasözü gibi ezberlenip halk arasında yayılmıştır.⁶

II. Mahtumkulu'nun *Divan*'ında Hz. Peygamber

Burada ele aldığımız konu ve başlıkların Hz. Peygamber'i tamamıyla yansıtmadığını veya onun herhangi bir yönüne tam olarak tekabül etmediğini, ayrıca Mahtumkulu'nun da tüm görüş ve kanaatlerini yansıtmadığını öncelikle hatırlatmalıyız. Bu bir seçkidir, tercihtir, bu yüzden tüm malzeme ve kanaati yansıtamayacağı baştan kabul edilmelidir. Ayrıca çalışmamız ayet ve hadis telmihlerini⁷ de inceleme dışı tutmuş, sadece İslam düşünce geleneğinde ve edebiyatta fazlaca yer bulan siyer muhtevasına temas etmeyi amaçlamıştır.

1. Hz. Peygamber, Son Peygamberdir, Kâinatın Baş ve Efendisidir

İslam inanç ve düşüncesine göre Hz. Muhammed, peygamberlerin sonuncusu olup artık ondan sonra kıyamete kadar peygamber gelmeyecektir. Peygamberlik müessesesi onunla son bulmuştur. Onun son peygamber olmasının bazı özellikler/hasaisi vardır ki, bunların en önemlilerinden biri, genel kabule göre onun “seyyidü'l-beşer/seyyid-i kâinat, seyidü'l-mürselîn” olmasıdır.⁸ Mahtumkulu da, Hz. Peygamber'in son peygamber,⁹ kâinatın başı ve efendisi¹⁰ olduğunu şu cümleleriyle ifade eder:

⁵ Bkz. I,17, 28, 30, 32, 37, 38, 45, 60 vb.; II,17, 20, 21, 25, 98, 119, 124, 135 vb..

⁶ Mahtumkulu hakkında geniş bilgi için Bkz. Âlim Kahraman, “Mahtumkulu”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 393-394; Annagurban Aşirov, “Mahtumkulu Firaki”, *Mahtumkulu-Bütün Eserleri I-II*, Türkmenistan Bilimler Akademisi Milli Elyazmaları Enstitüsü Yay., Yayına Hazırlayan: Annagurban Aşirov, Türkiye Türkçesinde Aktaranlar: Abdurrahman Güzel vd., Ankara 2014, II,378-401.

⁷ Bu hususta sunulan bir tebliğ bulunmaktadır: Mehmet Temizkan, “Mahtumkulu Divanı'nda Geçen Âyetler ve Süreler Üzerine Bir İnceleme”, s. 1-11- <http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/mehmet-temizkan.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2014).

⁸ Hasâis, Allah'ın sadece Hz. Muhammed'e lütfettiği özellikleri ifade eden tabirdir. Bkz. Erdinç Ahatlı, “Hasâisü'n-Nebî”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI,277-281.

⁹ Konu hakkında bkz. Metin Yurdagür, “Hatm-i Nübüvvet”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 477-479.

¹⁰ Konu hakkında bkz. Nuran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Telakkisi*, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa 2007; Bekir Topaloğlu, “Muhammed-Dindeki Yeri/Kur'an ve Sünnet'e Göre Hz. Muhammed”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 439-441.

Muhammed’i server eyler cihâna,
Dedi: “Peygamber-i âhir zamâne”,
Cebrail’den vahiy indirip revâne,
Kâfirlere Şâh-ı merdân yarattı. (II,126)

Dünyayı tasvir ve tavsif ederken Hz. Muhammed’in hak peygamber olduğunu; ama dünyanın onu bile yok ettiğini vurgular:

Çokları yok ettin, çokları yuttun,
Muhammed, Hakk resul cânı yuttun,
Harun, Karun, Süleyman’ı yuttun,
Budur senin işin, evet, dünya, hey. (II,250)

2. Hz. Peygamber’in Ümmetine Düşkünlüğü

İnsanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmakla görevli olan Peygamberlerin, ümmetlerine düşkün olması son derece tabiidir. Resulullah hakkında da cârî olan bu özellik, Kur’an-ı Kerim tarafından da Tevbe Süresi, 9/128. ayette vurgulanmıştır. Bu durum Muhtumkulu’nun *Divan*’ında da görülmektedir. Divan’da yer alan birçok şiir aşlında doğrudan Hz. Muhammed hakkındadır. Mesela “Muhammet Mustafa” başlıklı şiirinde onun tamamen nur ve aydınlık olduğunu, kıyamette onlara arka çıkacağını, ümmetini her daim gözetin olduğunu ve dilinden düşürmediğini, hakkın nurundan var olduğunu, kıyamette ümmetine acıyıp şefkat edeceğini, Allah’ın gerçek ve özel bir kulu (Bende-yi hâss-ı Hüdâ) olduğunu vurgulamaktadır. Bu şiirin ilk iki bendine bakalım:

O çırâğ-ı-pür-ziyâ olan Muhammet Mustafa,
Her kişiye puşt u penâh olan Muhammet Mustafa.
Gevheri-kıymet-pahâ olan Muhammet Mustafa,
Ümmetine reh-nümâ olan Muhammet Mustafa,
Daima sahip-âzâ olan Muhammet Mustafa,
“Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

“Ümmetim” dedi, benimden gitti külli kuvvetim,
Sen de revâ kıl, İlâhi, ümmetime şefkatim,
Çün fedâ olsun bütün ümmete, kılan tâatim,
Zikir oldı çün dilime kaygı külli ümmetim”,
Derdlerime devâ olan Muhammet Mustafa,
“Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa (II,145-150)

Yine Mahtumkulu altışar mısradan oluşan yirmi beş bendlik bu uzun şiirinin (II,145-150) her beşinci mısramda Hz. Peygamber’i bir sıfatla yâd etmektedir. Konumuz açısından bu mısraları da birinci bendden itibaren sırasıyla görelim:

Daima sahip-âzâ olan Muhammet Mustafa,
 Derdlerime devâ olan Muhammet Mustafa,
 Derdlerime şifâ olan Muhammet Mustafa,
 El açıp, sâhib-duâ olan Muhammet Mustafa,
 Ümmet için dest-vâr olan Muhammet Mustafa,
 “Ümmetim” diye penâh olan Muhammet Mustafa,
 Ümmetine râh-nümâ olan Muhammet Mustafa,
 Rehber-i rûz-ı cezâ olan Muhammet Mustafa,
 Kân-ı sır ile hayâ olan Muhammet Mustafa,
 Bendeye nurdan atâ olan Muhammet Mustafa,
 Daimâ kân-ı sahâ olan Muhammet Mustafa,
 Ümmetine mehribân olan Muhammet Mustafa,
 Koy, dürrî çok değerli pahâ olan Muhammet Mustafa,
 Âkibet yer üzre câ olan Muhammet Mustafa,
 Nur-ı Haktan kimya olan Muhammet Mustafa,
 Rûz-ı mahşer râh-nümâ olan Muhammet Mustafa,
 Âsî ümmete devâ olan Muhammet Mustafa,
 Bende-yi hâss-ı Hüdüâ olan Muhammet Mustafa,
 Derd-i gama âşinâ olan Muhammet Mustafa,
 Bendelere pahâsız olan Muhammet Mustafa,
 Ruhu çün sûy-ı semâ olan Muhammet Mustafa,
 Çün zemin üstüne şah olan Muhammet Mustafa,
 Hâk-i pâyı tutiyâ olan Muhammet Mustafa,
 Rûz-ı mahşerde pîşvâ olan Muhammet Mustafa

3. Peygamber'in Sünnetine İttibâ

Şüphesiz Peygamber'in dindeki yeri ve konumu tartışılmazdır. Bu konum onun risâleti kadar sünnetinin yani yapıp-ettiklerinin de uygulanmasını daha başka bir deyişle onun örnek alınmasını¹¹ gerektirmektedir. Bu durumun farkında olan Mahtumkulu, muhataplarını irşâd için, aldığı dinî eğitimin de etkisiyle, vurgulayarak insanlara hatırlatma yapmaktadır.¹²

Mahtumkulu, gezip her yana,
 Etmezdin cihanda pervâ,
 Peygamber sünnetini edâ,
 Kılayım dersen, evlen sen. (I,307)

Yapmakla yükümlü olduğumuz, işlenmesinde büyük sevap bulunan farz ile Allah'a ve Resulüne itaat edip güzel iş yapanların, cennette rızıklandırılacağı¹³

¹¹ Konu hakkında bkz. Mustafa Çağırıcı, “Muhammed-Örnek Oluşu”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX,444-446.

¹² Ayrıca bkz. Kenan Erdoğan, “Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Divanlarında Hz. Peygamber”, *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Erzurum 2011, sayı: 45, s. 32.

¹³ Ahzab, 33/31.

beklentisiyle Hz. Peygamberin sünnetiyle yaşamak, kıyamet günü dayanağımızdır. Buna Mahtumkulu da vurgu yapıyor:

Mahtumkulu, kavgamız,
Baştan aşığı sevdamız,
Kıyamet günü güvâhımız
Sünnetle farz değil mi? (II,176)

Hak resulün ümmeti, ümmet kılar sünneti,
Erenlerin izzeti bir gündeki beş namaz. (II,197)

Ölümden sonra insanları sorguya çekeceği belirtilen iki melek, Münker ve Nekir'dir.¹⁴ Farzı ve sünneti yerine getirmeyeceklerin, bu melekler tarafından sorguya çekileceğini ise vurgulayarak korkutuyor:

Emanet hıyanet vermesen karzı,
Eda eylemezsen sünneti, farzı,
Münker Nekir vurur o odlu gürzü,
Ağızdan, burundan kara kan gelir. (II,211)

Farz olan fiilleri Allah'ın emrine uymak üzere yerine getirenler, dinen övgüye lâyık kabul edilir ve sevap kazanırlar. Bunlar da rivayetlerde yetmiş üç fırkaya¹⁵ ayrılacağı belirtilen resul ümmetidir.

Dine şahit derler farzı, sünneti,
Yetmiş üç fırkadır, görün, milleti,
On iki gürûh olup resul ümmeti,
Her biri bir cinste çıkar, yârenler. (II,219)

Dedi: "Bu maksadım, sana arzım var,
Müslümanım, sünnetim var, farzım var. (II,319)

İçtiğin zakkumdur, yediğin oddur,
Bilmez sen, şeytanlar mesleğe şaddır,
Bu gün hoşnut olsan, yarın hey-hâddır,
Yazıktır canına, sen tütün çekme! (II,105)

İnsanların anlayışı bir değildir. İnsan sözü bazen biraz kapalı söylemek ihtiyacı duyar. Anlayışlı kimseler, ne denilmek istediğini anlarlar. Anlayışı kıt kimseler ise ne kadar açık söylense, ne kadar tekrarlansa yine de anlamazlar. Sanki Hz. Peygamber'e

¹⁴ Bkz. Süleyman Toprak, "Münker ve Nekir", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII,14-15.

¹⁵ Rivayet için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II,332; İbn Mâce, *Sünen*, Fiten, 17; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Sünnet, 1; Tirmizi, *Sünen*, İman, 18. Ayrıca bkz. Bekir Topaloğlu, "Mezhep", *DİA*, Ankara 2004, XXXI,534.

ittiba etmemek de budur:

Anlamaza âyet sözleri desen,
Peygamber hadisin önüne koysan,
Merhametten bin söz beynine koysan,
O sözler, kulağın zarına değmez. (I,402)

4. Nûr-i Muhammedî

Hız. Peygamber'in ilk yaratılan nûr olduğu, kâinatın nûr-i Muhammedî'den yaratıldığı, ilk yaratılanın Hız. Peygamber'in ruhu olduğu ve kâinatın onun hatırına yaratıldığı vurgusu,¹⁶ tüm mutasavvıf şairler gibi Mahtumkulu'nun birçok şiirinde de görülmektedir. Bu, meşhur bir hadis rivayetine gönderme yapılarak¹⁷ desteklenir.

Nûr-ı Haktan kimya olan Muhammet Mustafa, (II,147)

Yarattı Resûl nurundan,
Ay, Gün, Yer ve Asumânı (II,159)

Hakk seni server yarattı, padişahım, yâ Resûl,
Enbiyâ baş defteri, nûr-i İlâhim, yâ Resûl. (II,150)

Sûfiler, Allah'ın Hız. Peygamber'e olan ezeli sevgisi olmasaydı, hiçbir şeyin var olmayacağına inanmış ve bu yüzden Hız. Peygamber'in hatırına kâinatın yaratıldığını bildiren rivayete büyük önem vermişlerdir.¹⁸ Böyle önem arz eden bir konu sebebiyle şairler için de "levlâk" lafzının şiirlere yansması kaçınılmaz olmuştur.

Hepsinden âlâ yarattı aslı O, nûr-ı pâki,
Kaddini kıldın münasip hilkat-ı levlâkini, (II,151)

Nice bin peygamber o Musâ Kelimullâh gibi,
Kaldılar hayrette, Levlâk hilkatin görünce, Resûl. (II,153)

Bu dergâh durur yakın ki, odur hâdi-i vahdet,
Muhabbetin makamında onun az vasfı levlâktır.

Felekler merdivendir, zemin gölgesine muhtac,
İki nâle-i arşın üstündeki tâcî âlâdır. (I,153)

¹⁶ Konu hakkında bkz. Mahmut Çınar, *İslami Literatür'deki Nur-i Muhammedi Anlayışının Nübüvvet Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006; Süleyman Uludağ, "Muhammed-İslâm Kültüründe Hız. Muhammed/Tasavvuf", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 448-450; Süleyman Uludağ, "Nûr", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 244-245; Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediye", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 179-180.

¹⁷ Rivayet için bkz. Ahmed b. Hanbel, IV, 66; V, 379; Tirmizî, Menâkıb, I; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I,265. Ayrıca bkz. Erdoğan, s. 31.

¹⁸ Reyhan Keleş, *Divan Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s. 376.

Nam, nişan yoktu yerden,
Semadan, cennetten, huriden,
Onun iç perdesi nurdan,
Resûlullâh, nurdan oldu. (II,204)

O Hakk'ın yanından bir cevher çıktı,
Gözledi cevhere, su olup aktı,
Resûl-i Kibriya'dan evveli yoktu,
Resûlün yüzünün nuru gitmezmiş. (II,229)

Evvel o kim Hakk yarattı bütün âlemden önce,
Mustafa'nın nûrun hurşid-i tâbân eyledi.

Arş u Kürsünü yarattı, kıldı nûrunu ayân,
Zahir eyler kudretini, yedi Keyvân eyledi.

Katre katre nûrundan cem' meleklerin tümü,
Bir aziz adam yaratıp, hepsine hân eyledi. (II,238)

5. Hz. Peygamber'e Kevser'in Verildiği

Âhirette Hz. Muhammed'in ümmetiyle yanında buluşacağı kabul edilen havuz ve nehirdir. Hz. Peygamber'e mahsus olmak üzere verilmiş olan Kevser Suyu ve Havuzu,¹⁹ kıyamet gününde insanlar için bir serinleme yeri ve cennette müminlerin toplanma mekânıdır.²⁰

Leb-i nâr u Âb-ı kevser, onca cansız canlanır,
Bahş edecek o kevseri, hâli Karun'a benzemez. (I,150)

Mikail, İsrail, Azrail ile,
Geldiler, durdular Cebrail ile,
Seyretti Selsebil, Zencebil ile,
Kevser nehirinden içti Muhammet. (II,140)

Kevser, genel kabule göre İslâm akaidinin âhirete taalluk eden konularından olup dinî literatürde çok fazla yer işgal etmiştir. Mahtumkulu da sıratın, kevser havuzundan bahsederken, âhîret hayatının safhalarını hatırlatmaktadır.

Ümmet olan bil sen Sırat'tan geçer,
Cennet içre Kevser şarabın içer,
Aldanman sufiler pirlerniz kaçar,
Feryad o Resûle varsa gerekdir. (II,223)

¹⁹ Konu hakkında bkz. Mustafa Ertürk, "Havz-ı Kevser", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 546-549.

²⁰ Ayrıca bkz. Temizkan, s. 8.

Kıyamet gününde verilecek hesabın namazdan başlayacağı haber verilmiştir²¹ Bunu bilen Mahtumkulu da beş vakit namazı vurgulayıp, namaz kılanın âb-ı kevseri göreceğini söylüyor.

Terk etmeyiver beş vakt namazın,
Kabr içinde eksik olmaz avazın,
Kışın edâ olup, tükenmez yazın,
Âb-ı kevser adlı sular görürsün. (II,234)

Nice bin yıl kan ağlayıp geçince,
Sırat köprüsünden öte geçince,
Kevser sakisinden şarap içince,
Yiğit koca bir yaşa gelse gerektir. (II,370)

6. Resûlullah'ın Şefâati

Genel kabule göre, Âhirette peygamberlerin ve kendilerine izin verilen kimselerin müminlerin bağışlanması için Allah katında niyazda bulunmaları anlamındaki terimdir. Hz. Peygamber'in, mahşer meydanında uzun bekleyiş sıkıntısı içindeki insanların hesaba çekilmesini sağlamak, ayrıca müminlerin cennetteki derecelerini yükseltmek amacıyla Allah katında şefaati edeceği, buna karşılık kâfirler hakkında şefaatin gerçekleşmeyeceği kabul edilmiştir.²²

“Ya Muhammet Mustafa” başlıklı, aşağıda ilk bendini verdiğimiz diğer bir şiirinde (II,143-144) de Mahtumkulu, Hz. Peygamber'in tüm peygamberlerin şahı ve en muhteremleri ve peygamberlerin sonuncusu olduğunu, her dilin onu övdüğünü, kıyamet günü herkese umut olduğunu ve ümmete şefaati edeceğini, Allah'ın habibi (sevgilisi) olduğunu, beşerin hem en hayırlısı ve hem de efendisi (seyidi) ve en cömerdi olduğunu, miraca çıktığında Allah'ın onun yâri olduğunu, miraçtayken ayakkaabalarının tozunun âlemin gözlerine nur olduğunu vurgular.

Ey, sıfatından tekellüm her dil üzre bin senâ,
Padişah-ı enbiyâsın, tâc-dâr-ı evliyâ,
Din onun dini olur, gümrâhlara ol reh-nümâ,
Herkesin umudu senden yarın o dârü'l-kaza,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa. (II,143)

Şefâat olgusu mezkûr şiirinde aşağıdaki iki örneğin son mısraında olduğu gibi tekrarlar çok vurgulanmıştır. Ancak Hz. Peygamber'den bahsedilen hemen her şiirinde de aynı vurguyu görmek mümkündür.

Ya Muhammet Mustafa, siz hepsine poşt u penâh,
Nefs-i nâ-fermân elinde kılmışım dâim günâh,

²¹ Ahmed b. Hanbel, II,290, 475; Tirmizî, Salât, 188; Ebû Dâvûd, Salât, 145.

²² Şefaati hakkında bkz. Mustafa Alıcı-Yusuf Şevki Yavuz, “Şefaati”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII,411-415.

İltifatın olmasa yarın olur hâlim ah-vah,
Nerde varsa ben, beni şermende-i nâm-ı siyâh,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Senden artık mihrîbânım yok benim, bî-çâreyim,
Sahipsiz itler gibi nefsim için avâreyim,
Hiç bilemem ki, ben âlem içre ne kâreyim
Ya, Nebîullah, terahhum eyle, yüzü karayım,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa. (II,144)

İsrafil'in sûra birinci üflemesiyle başlayan, Arasatta²³ beklemeyi de içine alan ahiret hallerinden sonra, Mahtumkulu şefaata için Resûlullah'ın kapısını çalmakta, ondan meded ummaktadır.

İsrafil sur çalıp, halklar dirilse,
Bütün âlem Arasat'a sürülse,
Şefâati seven Resûl seslense,
Mahtumkulu diye soru yetişse. (II,9)

“Ya günah şefâatçisi, yâd ederim her seher, (II,122)
Bir yandan büyüklük ve ululuk sahibi sıfatıyla Allah'a yalvaran Mahtumkulu,
“şefî'u'l-müznibîn=günahkârların şefaataçisi” adıyla da Hz. Peygamberden şefaata istiyor.

Sakla sen kaygıdan, gamdan, mihnetten,
Hâli kılma dünyalıktan, devletten,
Nâ-çâr etme şefâattan, rahmetten,
Dermende koyma sen, ya, Zülcelâlim. (II,135)

“Şefî'u'l-müznibîn” mahşer gününde (II,142)

Şefâatin esirgeme garipten,
Mahşerde ilet sen murada belli. (II,143)

Şefâatten ümidim var,
Kıl köprüde dalda seni. (II,155)

O gün olur heybet, zulmet,
Acip mizan u arasat,
Divandır Kâdı'u'l-Hâcet,
Resûl şefâat kılması hak. (II,175)

²³ Kıyamet gününde insanların toplanacağı yerin bir adı olarak bilinen Arasat hk. bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Arasât”, *DİA*, 1991, III,335.

Şefâatlidir resûl, fazl etse Allah'ım benim. (II,272)

Eyle dostundan şefâati bana ya Rabb nesip, (II,288)

Mahtumkulu asi ve fakir bende,
Şefâatten umut etse gerektir. (II,374)

7. Resûlullah, “Allah'ın Habîbi”dir

Dinî, tasavvufî, hatta yer yer din dışı edebiyatımızda dahi sevgili ile kastedilen, Hakk'ın ve kulların sevgilisi (habîbullah) olan Hz. Muhammed'dir. Bu geleneğe göre, âlemin var olma sebebi Hz. Peygamber'in hakikati yani Allah'ın ona olan ezeli aşkıdır. Bundan dolayı tasavvuf edebiyatında Hz. Peygamber'e “habîbullah” ve “mahbûb-i kibriyâ” denilmiştir. Hz. Peygamber'den seyyidü'l-âşıkîn, ışşıkullah, muhibbullah, safiyyullah, habîbullah, bülbül-i aşk ve menba-ı aşk diye bahsedilir.²⁴

Resûlullah'ın “Allah'ın Habîbi” olduğunu ve aynı zamanda kendinin de habîbi olduğunu yine birçok şiirinde vurgulanmaktadır.

Peygamber ümmeti uydu Kur'an'a,
Habîbim nur saldı âlem cihâna, (I,470)

Hani Hakk habibi o Fahr-i cihân? (I,492)

Sen hep terahhum eyle, ümmete ferdâ, ey Habîb, (II,148)

Yâ Habîbâ, aşkın ile tende canım sûz ede, (II,154)

Ay yüzlü nur güneş kutlu habîbim, (II,142)

Habîbi'ni özüne,
Yakın eden Allah'sın. (II,116)

Mahtumkulu, yâ habîbim,
Unutmasın seni dilim,
Hazreti Muhammet vekîlim,
Sığındığım bir Allah'tır. (II,120)

Maksadın ümmetin olsa Habîbim,
Verdim ise lâyük hangi behiştim, (II,374)

8. Hz. Peygamber'in Mucizeleri

Peygamber olduğunu ileri süren kimsenin, peygamberliğini ispatlamak için Allah tarafından peygamberin elinde yaratılan hârikulâde olay, mucize olarak tarif

²⁴ Süleyman Uludağ, “Aşk-Tasavvuf, *DİA*, 1991, ss. IV,11-17, s. IV,13.

edilmektedir.²⁵ Genel kabule göre, diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber de birçok mucize²⁶ göstermiştir. Şiirlerde çokça kullanılan²⁷ ve Mahtumkulu'nun da değindiği bu mucizelerden biri “ayın iki parçaya bölünmesi” anlamındaki “şakku'l-kamer” hadisesidir.²⁸

Ya Resûl-ı âlemîn, ya seyyid-i Hayrû'l-beşer,
Ki senin şanına nazil oldu o şakkû'l-kamer, (II,143),

Mucizeden birisini gösterdin sen o şâk ile, (II,151)

Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuğu ifade eden Mirac'da,²⁹ Resulullah, yedi kat göklere çıkarak *kâbe kavseyn* miktarı (iki yay uzunluğunca) veya daha az miktar Allah'a yaklaşmıştır.³⁰

Yedi kat gerdûn zeminin oldu mi'rac akşamın,
“Kâbe kavseyni ev edna”³¹ yetti senin makdamın, (II,144)

Arşa çıkıp yüz yüze görüştün sen Hakk ile, (II,151)

Leyletü'l-mirac gecesi tecelliyi et idrâk,
Yedi sema eşiğin açtı sorusuz, melâik
Dört libas geldi sana, yeşil, al, hem sarı, ak,
Birisin sevip aldın, şol oldu razın, ya Resûl. (II,151)

O şeb-i mir'âc haber gelince sana maşuktan,
Arş u ferş olmuş tecelli çün bunun dek şevkten,
Bu mukarraplar besî bî-behredirler bu zevkten,
Hem besât-ı kurb üze vardın, oturdun fevkten,
Isırdı parmağın onlar, kurbetin görünce, ey Resûl. (II,153)

Peygamber ümmeti uydu Kur'an'a,
Habîbim nur saldı âlem cihana,
Burak atı bindi çıktı semâya,
Ref ref binip, mi'râc aşan günler, hey. (I,470)

²⁵ Mucize hk. bkz. Halil İbrahim Bulut, “Mücize”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX,350-352.

²⁶ Konu hakkında bkz. İlyas Çelebi, “Muhammed-Dindeki Yeri/Mücizeleri”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 446-448.

²⁷ Örnekler için bkz. Keleş, s. 220-221.

²⁸ Konu hakkında bkz. İlyas Çelebi, “İnşikaku'l-Kâmer”, *DİA*, İstanbul 1995, XXII, 343-345.

²⁹ Mirac hakkında bkz. Salih Sabri Yavuz, “Mi'rac”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 132-135.

³⁰ Ayrıca bkz. Temizkan, s. 9-10; Keleş, s. 122-123, 204-213.

³¹ Necm, 53/9.

9. Resûlullah'ın Âleme Teşrihi

İlk bendini aşağıda verdiğimiz “Görünce, Resûl” başlıklı şiirde (II,152-154) Mahtumkulu, Resûlullah'ın hem dünyaya teşrihi ve hem de risâletine gönderme yaparak, onun gelişiyile yeryüzünde ve gökyüzünde, maddî ve manevî âlemde meydana gelen sevinç ve değişiklikleri anlatır. Çünkü kâinat zaten onun hürmetine yaratılmıştır:

Düştü bir hoşluk cihâna nusretin görünce, Resûl,
Yıkıldı yüzüstü putlar, nur yüzün görünce, Resûl,
Küllî âlem etti ikrâr sünnetin görünce, Resûl,
Râh-ı zulmet oldu rûşen, ayetin görünce, Resûl,
Buldu dûzahtan aman, kim sohbetin görünce, Resûl. (II,152)

Bir başka şiirinde aynı konuda şöyle der:
Ay, buluttan kim işaret eyledin parmak ile,
Künbed-i gâibe çıkmışlar şahidim, ya Resûl.
Vedduhâdır yüzlerin her birine mâh-ı leyl,
Sure-yi “İkrâ” sana müjde getirdi Cebrâil, (II,151)

Şair “Görünce, Resûl” başlıklı şiirinin sonunda da, Resûlullah'ın ölümüne her mahlûkatın ağlayıp sızladığını, onun heybetini gören cehennem ateşinin ise söneceğini ifade eder.

İstese nâr u sakar ümmetlerin me'hûz ede,
Def ola nâr u cehennem heybetin görünce, Resûl. (II,154)

Hamdine dil kısıdır arş u ferşler ağladı,
Bî-dehan u bî-lisân otlar, ağaçlar ağladı,
Eşk-i âbın coşturup, bu dağ ve taşlar ağladı,
Yedi gün Kâbe dışında kurtlar, kuşlar ağladı,
Der ki, Mahtumkulu, firkatini görünce, Resûl. (II,154)

10. Resûlullah'ın Her Mahlûkattan ve Diğer Peygamberlerden Üstün Olduğu

“Ya Resûl” başlıklı şiirinde (II,150-151), Hz. Peygamber'in her şeyden ve herkesten üstün olduğu, âlemin övücü olan Hz. Muhammed'e göre diğer peygamberlerin onun takipçisi (zeyl) olduğu ifade edilerek ondan merhamet ve şefaet dilenir. O peygamberlerin en başı ve en üstünüdür.

Hakk seni server yarattı, padişahım, ya Resûl,
Enbiyâ baş defteri, nûr-ı İlahim, ya Resûl. (II,150)

Fahr-i Âlem, sensin ve özge nebiler bir zeyl, (II,151)

Hürmetle Hakk'a selam veren Safiyyullâh gibi,
Âlemi gark eyleyen Nuh-ı Nebiyyullâh gibi,

Gökte güne yâr olan İsa Berfhullâh gibi,
Nice bin peygamber o Musâ Kelfimullâh gibi,
Kaldılar hayrette, Levlâk hilkatın görünce, Resûl. (II,153)

Ey, sıfatından tekellüm her dil üzre bin senâ,
Padişah-ı enbiyâsın, tâc-dâr-ı evliyâ, (II,143)

Ey, şehinşâh-ı nübüvvet, maden-i cûd-ı kerem,
Enbiyâ ve evliyâlar hepsinden de muhterem,
Din, âyin-i şerîfin bütün âleme alem,
Hâk-i pâyn tûtiyâ-yı-dîde-i-levh-i-kalem,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa. (II,144)

Enbiyalar efdali o Mustafa “Hayru’l-beşer”,
Hem melâikler görüp, kıldı başına tac-ı ser, (II,122)
Yine aşağıda ilk iki kıtasını sunacağımız “İki Dünyanın Sultanı” başlıklı şiir de
(II,159) aynı konuyu vurgulamaktadır:

Ey, yârenler, müslümanlar,
İki dünyanın sultanı.
Ezel vaktinde yarattı,
Resûl bedeninde canı.

Yerde Musa’nın Tûrundan,
Gökte cennetin hûrundan,
Yarattı Resûl nûrundan,
Ay, Gün, Yer ve Asumânı.

11. Hz. Peygamber Hürmetine

“Günâhım güzeşt eyle” (günahımı geç, günahımı bağışla) nakaratlı şiirde ise
“Ahmed” hürmetine³² günahından geçilmesini, bağışlanmasını ister:³³

Biz çaresi ümmetin,
Ümmet-i Muhammedin,
Hürmetine Ahmed’in,
Günahım güzeşt eyle.

Sun’un düşüp şevkine,
Yettin Ahmet zevkine,
Sema, zemin hakkına,
Günahım güzeşt eyle. (II,118)

³² Bkz. Erdoğan, s. 31.

³³ Ayrıca bkz. Uludağ, “Muhammed-İslâm Kültüründe Hz. Muhammed/Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 448-450.

12. Hz. Peygamber'in Bazı İsim ve Sıfatları

Hz. Peygamber'in çeşitli isim ve sıfatlarını³⁴ *Divan*'da anan Mahtumkulu, aşağıdaki şiirde, onun bir unvanına şöyle yer vermektedir:

Bu sözleri dedi o Hayru'l-beşer,
Dûzahtan beter felek uyanık eser,
Âdemoğlun eyler bunda serbeser,
Bakin, özü rahat yatıp gidiyor. (II,96. Ayrıca II,122)

“Şifa ver” başlıklı bir başka şiirinde, birçok peygamber ve sâlihlere seslenirken şiirine Hz. Peygamberle başlamaktadır:

Bu çölde rahmeyle garip halime,
Âlemi yaratan, Sübhan, şifa ver.
Çok kederli, dertli şirin cânıma,
Ya Mustafa, fahr-i cihân, şifa ver. (II,8)

“Saçtı Muhammed” (II,140-141), “Levhada Belli” (II,142-143) “Cana Derman, Ya Resûl” (II,152), “Bulur Seni” (II,154-155), “Sevmişim Seni” (II,155-157), “O Mihribanım Geldi” (II,157-159), “İki Dünyanın Sultanı” (II,159-160) ve “Revân Oldu” başlıklı (II,160-161) şiirleri ile Mahtumkulu, Hz. Peygamber'e duyduğu sevgiyi, aşkı ve özlemi dile getirirken, aynı zamanda çeşitli biçimlerde de övmektedir.

*Mahtumkulu Divan*ında müstakil olarak baştan sona Hz. Peygamber'i öven, ona sevgisini bildiren şiiri “Seven dek sevmişim seni” nakaratlı 8'li hece vezni ile yazılan samimi ve lirik şiiridir. (II,155-157) Şiirde Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ ve Mecnûn, Ferhâd u Şirin, Seyfû'l-Melik, Varaka ve Gülşah, Âşık Nevruz ve Gül-Ferhar, Vâmık u Azrâ, Arzu ile Kanber, Tâhir ile Zühre, Âşık Garip ile Şah Senem gibi ünlü âşıkların adları tek tek anılarak “bütün bunların sevgililerini sevdiği gibi seni sevdim” denilir. Bunlardan farklı olarak şiirde geçen üç şey vardır: Biri dervişlerin Kadir gecesini sevdiği gibi, diğeri İbrahim'in sarayını sevdiği gibi, öbürü de ay, güneş, yer ve göğün (yani bütün evrenin) sevdiği gibi sevdiğini söylemesidir. Şiir, sade ve samimi bir dil ve üslupla âşıkâne duygularla yazılmıştır.³⁵

³⁴ Konu hakkında bkz. M. Yaşar Kandemir, “Muhammed-Şahsiyeti/İsimleri, Şemâili ve Üstünlükleri, Ahlâkı, Günlük Hayatı ve İbadeti, Eşleri ve Çocukları”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 423-428. Ayrıca bkz. Çetişli, s. 69-137; Bekir Belenkuyu, “Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî-Peygamberimiz (sav)'in İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2015, cilt: X, sayı: 4, s. 167-197.

³⁵ Bkz. Erdoğan, s. 34.

Sevmişim Seni

Ya habîb, Hak resûlüsün,
Ben candan sevmişim seni.
Dervişler kadir gecesin,
Seven dek sevmişim seni.

Eyleyip seyr u seyrânı,
Dolaşsam küllü İran'ı,
Misli İbrahim Sara'yı
Seven dek sevmişim seni.

Yakup yurt etti Ken'an'ı,
Oğludur Mısır sultanı,
Misli Yusuf Züleyha'yı
Seven dek sevmişim seni.

Yalancıyı tuttu adı,
Onlardır aşkın bünyâdı,
Mecnun Leyli perîzâdı
Seven dek sevmişim seni.

Deldi dağların zîrini,
Bulmadı birbirini,
Âşık Ferhat o Şirin'i
Seven dek sevmişim seni.

Eğdi beni dünya malı,
Olmadı aşkım kemâli.
Seyfû'l-melek Mah-cemâli,
Seven dek sevmişim seni.

Bastı muhabbet nişânı.
Dolaştı dört bir köşeyi,
Yemende Varaka Gülşah'ı
Seven dek sevmişim seni.

Gitti elden ihtiyârı,
Kalmadı namusu arı.
Âşık Nevruz, Gül-Ferhâr'ı
Seven dek sevmişim seni.

Bir gün rastladılar Hızr'a,
Durdular niyaza, nezre,
Birbirini Vâmık, Azrâ
Seven dek sevmişim seni.

Gezdiler Rum'un düzünü,
Verdiler Hakk'ın burcunu,
Arızda Kanber Arzu'yu
Seven dek sevmişim seni.

Tutmadı onlar dünyayı,
Kalmadı yar-ı yararı,
Misli o Tahir Zühre'yi
Seven dek sevmişim seni.

Bu dünya koymuştur kimi,
Hoş tutun beş günlük demi,
Âşık Garip Şâhsenem'i
Seven dek sevmişim seni.

Mahtumkulu, dünya fâni,
Geçmiştir Rüstemler, hani?
Ay, günü; zemin, semâyı
Seven dek sevmişim seni.

Sonuç

Divan'da konumuzla alakalı beyitler şüphesiz bu kadar değildir. Ancak bu kadarlık bir seçmenin bile, büyük Türkmen Şairi Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber'e bakışını yeterince ortaya koyduğunu düşünmekteyiz.

Buna göre, Mahtumkulu'da Hz. Peygamber konusunda dikkatimizi çeken temel husus, onun yazdıklarında, aldığı medrese eğitiminin yansımalarının görülmesidir. *Divan*ındaki konumuzla alakalı çoğu şiirlerinde Mahtumkulu, bir fakih, bir mürebbi, bir uyarıcı, bir öğütçü, bir muallim olarak görünmektedir. Bu bağlamda anlattıkları, herhangi bir siyer kitabında görülecek örneklerdendir.

İkinci husus ise onun bir müşid gibi dergâhındaki dervişlere sahip çıkan, onları irşad eden, onlara vaaz ve nasihat eden bir şeyh gibi görülmesidir. Ayrıca en önemlisi o, tasavvufun tesirini derinlemesine hissettiren, “nur-i Muhammedi”nin somutlaşmış bir örneğini sunmaktadır. Bunda onun dergâh ehli olmasının tesiri olduğu açıktır.

Mahtumkulu'nun *Divan*ındaki Hz. Peygamber, geleneksel dergâh-medrese/sûfi-molla anlayışına uygun, klasik Ehl-i Sünnet çizgisinde bir anlayış özelliklerini taşımaktadır. Eser yazılış gayesine uygun olarak, Resulullah'ın örneklendirilmesi ve sevdirmesi hedefine uygun ve isabetlidir.

Kaynaklar

- Alıcı, Mustafa-Yusuf Şevki Yavuz. (2010). “Şefaat”, *DİA*, İstanbul, XXXVIII, 411-415.
- Ahatlı, Erdinç. (1997). “Hasâisi’n-Nebî”, *DİA*, İstanbul, XVI,277-281.
- Belenkuyu, Bekir. (2015) “Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî-Peygamberimiz (sav)’in İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, cilt: X, sayı: 4, s. 167-197.
- Bulut, Halil İbrahim. (2005). “Mûcize”, *DİA*, İstanbul, XXX, 350-352.
- Çağrıncı, Mustafa. (2005). “Muhammed-Örnek Oluşu”, *DİA*, İstanbul, XXX,444-446.
- Çelebi, İlyas. (2005). “Muhammed-Dindeki Yeri/Mûcizeleri”, *DİA*, İstanbul, XXX, 446-448.
- Çelebi, İlyas. (1995). “İnşikaku’l-Kâmer”, *DİA*, İstanbul, XXII, 343-345.
- Çetişli, İsmail. (2012). *Türk Şiirinde (1860-2011) Hz. Peygamber*, Akçağ Yay., Ankara.
- Çınar, Mahmut. (2006). *İslami Literatür’deki Nur-i Muhammedi Anlayışının Nübüvvet Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Demirci, Mehmet. (1997). “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, İstanbul, XV, 179-180.
- Döner, Nuran. (2007). *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Telakkisi*, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa.
- Erdoğan, Kenan. (2011). “Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Divanlarında Hz. Peygamber”, *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Erzurum, sayı: 45, s. 32.
- Ertürk, Mustafa. (1997). “Havz-ı Kevser”, *DİA*, İstanbul, XVI, 546-549.
- Kahraman, Âlim. (2003). “Mahtumkulu”, *DİA*, Ankara, XXVII, 393-394.
- Kandemir, M. Yaşar. (2005). “Muhammed-Şahsiyeti/İsimleri, Şemâili ve Üstünlükleri, Ahlâki, Günlük Hayatı ve İbadeti, Eşleri ve Çocukları”, *DİA*, İstanbul, XXX, 423-428.
- Keleş, Reyhan. (2016). *Divan Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- Mahtumkulu-Bütün Eserleri I-II. (2014). haz. Annagurban Aşirov, Akt. Abdurrahman Güzel vd., Türkmenistan Bilimler Akademisi Milli Elyazmaları Enstitüsü Yay., Ankara.
- Temizkan, Mehmet. (2014). “Mahtumkulu Divanı’nda Geçen Âyetler ve Sûreler Üzerine Bir İnceleme”, s. 1-11- <http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/mehmet-temizkan.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2014).
- Topaloğlu, Bekir. (2005). “Muhammed-Dindeki Yeri/Kur’an ve Sünnet’e Göre Hz. Muhammed”, *DİA*, İstanbul, XXX, 439-441.
- Toprak, Süleyman. (2006). “Münker ve Nekir”, *DİA*, İstanbul, XXXII,14-15.
- Uludağ, Süleyman. (2005). “Muhammed-İslâm Kültüründe Hz. Muhammed/ Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul, XXX, 448-450.
- Uludağ, Süleyman. (2007). “Nûr”, *DİA*, İstanbul, XXXIII, 244-245.
- Uludağ, Süleyman. (1991). “Aşk-Tasavvuf, *DİA*, İstanbul, ss. IV,11-17, s. IV,13.
- Yavuz, Salih Sabri. (2005). “Mi‘rac”, *DİA*, İstanbul, XXX, 132-135.
- Yavuz, Yusuf Şevki. (1991). “Arasât”, *DİA*, İstanbul, III,335.
- Yurdagür, Metin. (1997). “Hatm-i Nübüvvet”, *DİA*, İstanbul, XVI, 477-479.